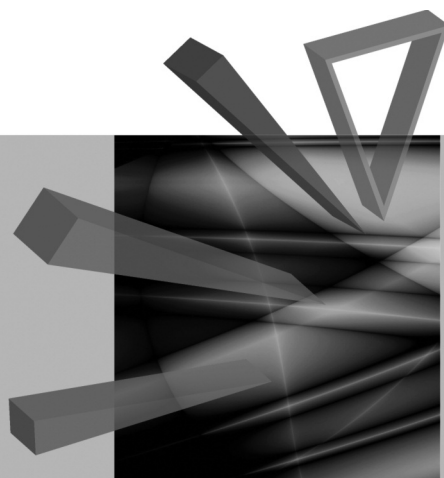

PRACE NAUKOWE
Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
RESEARCH PAPERS
of Wrocław University of Economics

245

Ekonomia

pod redakcją
Jerzego Sokołowskiego
Magdaleny Rękas
Grażyny Węgrzyn

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2012

Recenzenci: Tomasz Bernat, Waclaw Jarmolowicz, Elzbieta Kryńska,
Andrzej Miszczuk, Marzanna Poniatowicz, Stanisław Swadźba,
Grażyna Wolska, Urszula Zagóra-Jonszta

Redakcja wydawnicza: Barbara Majewska, Dorota Pitulec

Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz

Korekta: Barbara Cibis

Łamanie: Małgorzata Czupryńska

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna na stronie www.ibuk.pl

Streszczenia opublikowanych artykułów są dostępne w międzynarodowej bazie danych
The Central European Journal of Social Sciences and Humanities <http://cejsh.icm.edu.pl>
oraz w The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,
a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2012

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-205-5

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp	11
Kamil Augustyn, Kazimierz W. Krupa: Ocena stanu kapitału intelektualnego przedsiębiorstw Podkarpacia na podstawie wyników badań empirycznych.....	13
Jan Borowiec: Wahania cykliczne a zmiany realnego efektywnego kursu walutowego w strefie euro.....	23
Katarzyna Czech: Ewolucja realizacji zrównoważonego rozwoju w Polsce	34
Karolina Drela: Utrata pracy w XXI wieku.....	44
Malgorzata Gajda-Kantorowska: Kontrowersje wokół metod pomiaru stabilności wzrostu gospodarczego.....	55
Malgorzata Gasz: Działania stabilizujące gospodarkę Unii Europejskiej w warunkach kryzysu finansów publicznych.....	65
Łukasz Goczek: Porównanie skuteczności polityki fiskalnej i monetarnej na panelowej próbie wektorowo-autoregresyjnej.....	77
Alina Gorczyńska, Danuta Szwejca: Dekoniunktura gospodarcza a restrukturyzacja naprawcza przedsiębiorstwa.....	88
Beata Guziejewska: Kredyty zagrożone i rezerwy celowe na tle ogólnej sytuacji w sektorze bankowym w latach 2008-2010.....	98
Anna Horodecka: Rola prądów filozoficznych w kształtowaniu metodologii nauk ekonomicznych.....	110
Robert Huterski: Wybrane aspekty quasi-fiskalnej działalności Systemu Rezerwy Federalnej Stanów Zjednoczonych.....	120
Marcin Idzik: Zastosowanie gradacyjnego modelu w analizie zaufania do banków i innych instytucji finansowych w Polsce.....	129
Michał Jurek: Koncepcje monetarne D.H. Robertsona i ich wykorzystanie do analizy ilościowej i dochodowej teorii pieniądza.....	139
Tomasz Kacprzak: Bezpieczeństwo pracy a bezpieczeństwo zatrudnienia w Polsce w kontekście <i>flexicurity</i>	148
Marcin Kalinowski: Krytyka korporatywizmu z perspektywy nowej ekonomii politycznej.....	160
Dariusz Kielczewski: Koncepcja ekonomii zrównoważonego rozwoju.....	170
Ilona Kijek, Marta Pszczółkowska: Taksonomiczne ujęcie sytuacji makroekonomicznej państw Unii Europejskiej w latach 2001, 2005 I 2009.....	179
Aldona Klimkiewicz: Konsekwencje podwyższenia wieku emerytalnego kobiet dla rynku pracy.....	191

Ryszard Kowalski: Liberalne państwo dobrobytu wobec najsłabszych grup społecznych.....	201
Sylwester Kozak: Rola banków w dystrybucji produktów ubezpieczeniowych w Polsce w latach 2002-2010.....	210
Sylwester Kozak: Zmiany w strukturze kredytów dla sektora niefinansowego w Polsce w latach 2001-2010	222
Jakub Kraciuk: Wpływ światowego kryzysu finansowego z 2008 roku na gospodarkę Niemiec	233
Mirosław Krajewski: Kapitał ludzki w procesie zarządzania wartością przedsiębiorstwa	243
Barbara Kryk: Szanse i zagrożenia zatrudnienia nosicieli wirusa HIV w opinii studentów.....	253
Iwa Kuchciak: Crowdsourcing w kreowaniu wartości przedsiębiorstwa bankowego.....	263
Robert Kurek: Asymetria informacji na rynku ubezpieczeniowym	272
Katarzyna Kuźniar-Żyłka: Media jako uczestnik procesu informacyjnego w warunkach gospodarki opartej na wiedzy.....	283
Joanna Latuszek: Globalizacja a nierówności między państwami.....	293
Renata Lisowska, Dorota Starzyńska: Działalność innowacyjna polskich przedsiębiorstw przemysłowych na przykładzie województwa łódzkiego	303
Józef Łobocki: Sektor finansowy a kapitał społeczny.....	314
Łukasz Menart: Kluczowe obszary działań menedżera klastra.....	324
Aneta Mikula: Poziom ubóstwa i deprywacji materialnej dzieci w krajach Unii Europejskiej	336
Michał Moszyński: Idee ładu gospodarczego w procesie transformacji systemowej byłej NRD – oczekiwania a rzeczywistość.....	347
Arnold Pabian: Zrównoważona produkcja w gospodarce przyszłości. Perspektywy i bariery rozwoju	357
Wiesław Pasewicz, Artur Wilczyński, Michał Świtlyk: Efektywność państwowych wyższych szkół zawodowych w latach 2004-2010	367
Iwona Pawlas: Społeczno-ekonomiczny rozwój krajów Unii Europejskiej w świetle badań taksonomicznych.....	377
Renata Pęciak: Działania Jeana-Baptiste’a Saya na rzecz instytucjonalizacji nauki ekonomii	386
Elżbieta Pohulak-Żołędowska: Innowacyjność w dobie postindustrialnej....	396
Adriana Politałaj: Efektywność centrów integracji społecznej w zakresie przeciwdziałania długotrwałemu bezrobociu	407
Magdalena Rękas: Ulgi prorodzinne jako element polityki rodzinnej w wybranych krajach Unii Europejskiej	418
Wioleta Samitowska: Ekonomia społeczna wobec wyzwań rynku pracy	432
Anna Skórska: Zmiany sytuacji na polskim rynku pracy jako konsekwencja kryzysu gospodarczo-finansowego.....	443

Grzegorz Sobiecki: Pieniądz doskonały.....	453
Małgorzata Solarz: Wady i zalety mikropożyczek jako narzędzia inkluzji finansowej sprzyjającego wzrostowi dobrobytu	463
Robert Stanisławski: Potrzeby w zakresie rozwoju innowacyjnego małych i średnich przedsiębiorstw nieinnowacyjnych (w świetle badań własnych)	474
Bogusław Stankiewicz: Makroekonomiczny model turystyki medycznej w Polsce – podstawowe uwarunkowania badań	486
Dariusz Eligiusz Staszczak: Znaczenie globalnego kryzysu finansowo-gospodarczego dla zmian światowego systemu ekonomiczno-politycznego.	497
Feliks Marek Stawarczyk: Kryzys na przykładzie Argentyny a ekonomiczne problemy Grecji	507
Stanisław Swadźba: System gospodarczy Polski i Republiki Czeskiej. Analiza porównawcza.....	517
Maciej Szczepankiewicz: Badanie potencjału innowacyjnego studentów	527
Maciej Szumlański: Wzrost kapitału ludzkiego w Unii Europejskiej	537
Sylwia Talar: Crowdsourcing jako efektywna forma współpracy.....	548
Jacek Tomkiewicz: Strefa euro wobec kryzysu finansowego	558
Magdalena Tusińska: Czy wzrost gospodarek krajów Unii Europejskiej jest inteligentny?	568
Monika Utzig: Zadłużenie gospodarstw domowych w monetarnych instytucjach finansowych.....	579
Monika Walicka: Podatkowe uwarunkowania konkurencyjności małych przedsiębiorstw	590
Grzegorz Wałęga: Społeczno-ekonomiczne determinanty zadłużenia gospodarstw domowych w Polsce.....	600
Grażyna Węgrzyn: Uwarunkowania ekonomiczne innowacji w sektorze usług.....	611
Anna Wildowicz-Giegiel: Uwarunkowania kreacji kapitału intelektualnego w polskich przedsiębiorstwach	622
Sylwia Wiśniewska: Budowa współpracy nauki z gospodarką wyzwaniem dla polityki innowacyjnej państwa	633
Renata Wojciechowska: Problem metody badawczej w ekonomii	643
Jarosław Wojciechowski: Wpływ zaburzenia preferencji czasowej na wysokość bezrobocia równowagi na przykładzie Polski	652
Alfreda Zachorowska, Agnieszka Tylec: Efektywność kosztowa aktywnych programów rynku pracy w województwie śląskim w latach 2005-2010 ...	663
Urszula Zagóra-Jonszta: Sektor bankowy w drugiej Rzeczypospolitej	674
Małgorzata Zielenkiewicz: Stopień regulacji publicznej a poziom życia	685
Mariusz Zieliński: Polityka fiskalna a kryzys gospodarczy w wybranych krajach Unii Europejskiej	695

Summaries

Kamil Augustyn, Kazimierz W. Krupa: Assessment of intellectual capital level in enterprises of Podkarpackie Voivodeship based on empirical research results.....	22
Jan Borowiec: Cyclical fluctuations and changes in real effective exchange rate in the euro zone	33
Katarzyna Czech: Evolution of the implementation of sustainable development in Poland	42
Karolina Drela: Job loss in the 21st century	54
Malgorzata Gajda-Kantorowska: Controversy over the methods of measurement of economic growth sustainability	64
Malgorzata Gasz: Performance management stabilizing European Union in an economic public finance crisis.....	76
Lukasz Goczek: Comparison of the effectiveness of fiscal and monetary policy in a panel vector autoregressive model.....	87
Alina Gorczyńska, Danuta Sz wajca: Economic downturns and repair restructuring of a company	97
Beata Guziejewska: Non-performing loans and dedicated reserves against the general state of banking sector in Poland in 2008-2010.....	109
Anna Horodecka: The influence of philosophical schools on the methodology of economics.....	119
Robert Huterski: Selected aspects of quasi-fiscal activities of the Federal Reserve System of the United States.....	128
Marcin Idzik: The use of a gradation model in the analysis of trust in banks and other financial institutions in Poland.....	138
Michał Jurek: Monetary concepts of D.H. Robertson and their use for the analysis of the quantity and income theory of money	147
Tomasz Kacprzak: Job security and employment security in Poland within the context of flexicurity.....	159
Marcin Kalinowski: The criticism of corporatism from the new political economy perspective	169
Dariusz Kielczewski: Conception of the economics of sustainable development	178
Ilona Kijek, Marta Pszczółkowska: A taxonomic view of the European Union states macroeconomic situation in 2001, 2005 and 2009	190
Aldona Klimkiewicz: Consequences of the increase of women's retirement age for the labour market.....	200
Ryszard Kowalski: Liberal welfare state and the most vulnerable social groups	209
Sylwester Kozak: The role of banks in the insurance products distribution in Poland between 2002 and 2010	221

Sylwester Kozak: Changes in the structure of loans to the nonfinancial sector in Poland in 2001-2010.....	232
Jakub Kraciuk: The influence of the world financial crisis of 2008 on the economy of Germany	242
Mirosław Krajewski: Human capital in the process of management of the company's value	252
Barbara Kryk: Chances and threats of employment for carriers of HIV in students' opinion.....	262
Iwa Kuchciak: Crowdsourcing in the creation of banking company value	271
Robert Kurek: Information asymmetry on the insurance market.....	282
Katarzyna Kuźniar-Żyłka: Media as a participant of information process in terms of the knowledge-based economy.....	292
Joanna Latuszek: Globalization and inequality between states	302
Renata Lisowska, Dorota Starzyńska: Innovation activity of Polish manufacturing enterprises based on the example of Łódź Voivodeship.....	313
Józef Łobocki: Financial sector and social capital	323
Łukasz Menart: Key areas for cluster manager's activities.....	335
Aneta Mikula: Level of poverty and material deprivation of children in the European Union countries	346
Michał Moszyński: Ideas of economic order in the process of economic transformation of the former GDR – expectations and reality	356
Arnold Pabian: Sustainable production in the economy of future, perspectives and barriers of development	366
Wiesław Pasewicz, Artur Wilczyński, Michał Świtłyk: Efficiency analysis of state higher vocational schools in 2004-2010	376
Iwona Pawlas: Socio-economic development of European Union economies in the light of taxonomic analysis.....	385
Renata Pęciak: Jean-Baptiste Say's actions for institutionalisation of economics.....	395
Elżbieta Pohulak-Żołędowska: Innovation in post-industrial era.....	406
Adriana Politaj: Effectiveness of centres of social integration in scope of counteraction of long-term unemployment	417
Magdalena Rękas: Family taxation as an instrument of family policies in selected EU countries	431
Wioleta Samitowska: Social economy towards labour market challenges.....	442
Anna Skórska: The changes on Polish labour market as a result of the economic and financial crisis	452
Grzegorz Sobiecki: The perfect currency	462
Małgorzata Solarz: Advantages and disadvantages of micro-loans as the tool of financial inclusion enhancing wealth growth.....	473
Robert Stanisławski: The needs of SMS sector (no-innovative enterprises) for the innovative development (in the lights of own research)	485

Bogusław Stankiewicz: Macroeconomic model of medical tourism in Poland – basic conditions of research.....	496
Dariusz Eligiusz Staszczak: Importance of the global financial-economic crisis for the world economic-political system changes	506
Feliks Marek Stawarczyk: Crisis on the example of Argentina and the economic problems in Greece	516
Stanisław Swadźba: Economic system of Poland and the Czech Republic. Comparative analysis.....	526
Maciej Szczepankiewicz: Research of student's innovative potential.....	536
Maciej Szumlański: Human capital growth in the European Union.....	547
Sylvia Talar: Crowdsourcing as an effective model of cooperation.....	557
Jacek Tomkiewicz: Euro-zone and the financial crisis	567
Magdalena Tusińska: Is economic growth of the European Union countries smart?.....	578
Monika Utzig: Liabilities of households in monetary financial institutions ...	589
Monika Walicka: Tax impact on competitiveness of small enterprises.....	599
Grzegorz Wałęga: Socio-economic determinants of household debt in Poland	610
Grażyna Węgrzyn: Economic determinants of innovation in the service sector	621
Anna Wildowicz-Giegiel: Conditions of intellectual capital creation in Polish enterprises	632
Sylvia Wiśniewska: Building cooperation between science and business as a challenge for innovation policy of state.....	642
Renata Wojciechowska: Problem of research method in economy.....	651
Jarosław Wojciechowski: Impact of time preferences disturbance on the level of balance unemployment, based on the example of Poland.....	662
Alfreda Zachorowska, Agnieszka Tylec: Cost efficiency of active labour market programmes in Silesian Voivodeship in 2005-2010	673
Urszula Zagóra-Jonszta: Banking sector in the Second Republic of Poland	684
Małgorzata Zielenkiewicz: The degree of public regulation and the standard of living.....	694
Mariusz Zieliński: Fiscal policy and economic crisis in selected European Union countries.....	704

Grzegorz Wałęga

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

SPOŁECZNO-EKONOMICZNE DETERMINANTY ZADŁUŻENIA GOSPODARSTW DOMOWYCH W POLSCE

Streszczenie: Gospodarstwa domowe w Polsce w coraz szerszym zakresie wykorzystują rynek kredytowy do finansowania swoich planów konsumpcyjnych. Przedmiotem artykułu jest analiza wpływu cech społeczno-ekonomicznych gospodarstw domowych na korzystanie z kredytów i pożyczek. W opracowaniu wykorzystano nieidentyfikowane dane pochodzące z badań budżetów gospodarstw domowych przeprowadzanych przez Główny Urząd Statystyczny. Analizy wskazują, że wraz ze wzrostem dochodów gospodarstwa domowego oraz poziomu wykształcenia jego głowy rośnie prawdopodobieństwo korzystania przez nie z kredytów i pożyczek. Natomiast skłonność do zadłużania się maleje wśród gospodarstw domowych prowadzonych przez osoby po 45 roku życia.

Słowa kluczowe: decyzje gospodarstwa domowego, kredyty i pożyczki, skłonność do zadłużania się, model logitowy.

1. Wstęp

Od początku XXI wieku obserwowany jest w Polsce szybki wzrost zadłużenia gospodarstw domowych. Proces ten jest zbieżny z tendencjami występującymi w krajach wysoko rozwiniętych. Kredyty i pożyczki w coraz większym stopniu są źródłem finansowania zarówno bieżącej konsumpcji, jak i wydatków na dobra trwałe. Z uwagi na coraz większą rolę rynku kredytów dla ludności w gospodarce zasadne wydają się badania nad procesami zadłużania się gospodarstw domowych. Na wielkość zadłużenia gospodarstw domowych z tytułu kredytów i pożyczek wpływ ma nie tylko otoczenie rynkowe, instytucjonalne i regulacyjne, ale przede wszystkim cechy społeczno-ekonomiczne gospodarstw domowych. Są one ważnym czynnikiem decydującym o zachowaniu konsumentów na rynku kredytowym.

Celem artykułu jest analiza wpływu cech gospodarstw domowych na korzystanie przez nie z kredytów i pożyczek. W pierwszej części zostanie przedstawiona charakterystyka zadłużonych gospodarstw domowych w różnych przekrojach. Następnie zostanie podjęta próba zbudowania modelu ekonometrycznego wyjaśniającego skłonność gospodarstw domowych do korzystania z kredytów i pożyczek.

W opracowaniu wykorzystano nieidentyfikowane dane pochodzące z badań budżetów gospodarstw domowych w Polsce w latach 2000-2009. Są one przeprowadzane przez Główny Urząd Statystyczny z zastosowaniem metody reprezentacyjnej, która daje możliwość uogólnienia, z określonym błędem, uzyskanych wyników na wszystkie gospodarstwa domowe w kraju¹. W każdym miesiącu danego roku badaniem objętych było ponad 3 tys. mieszkań. Dla przyjętego dziesięcioletniego okresu badawczego łączna liczba zbadanych gospodarstw domowych obejmuje blisko 350 tys. obserwacji.

2. Charakterystyka gospodarstw domowych korzystających z kredytów i pożyczek

Zgodnie z metodyką badania budżetów gospodarstw domowych zadłużone gospodarstwo to takie, które w badanym okresie albo zaciągnęło kredyt lub pożyczkę, albo spłaciło ratę kapitałową i (lub) odsetki od kredytu lub pożyczki. Gospodarstwa domowe korzystające z kredytów lub pożyczek zostały scharakteryzowane za pomocą wybranych cech społeczno-ekonomicznych, takich jak: kwintylowe grupy dochodowe, wiek i wykształcenie głowy gospodarstwa domowego, miejsce położenia gospodarstwa domowego oraz typ biologiczny rodziny.

Tabela 1. Odsetek gospodarstw domowych korzystających z kredytów i pożyczek według grupy kwintylowej dochodu na osobę w latach 2000-2009

Grupa kwintylowa	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
I	40,28	37,67	35,54	33,39	33,35	29,40	29,28	28,02	27,07	27,00
II	39,37	39,04	37,74	36,25	36,36	32,84	34,04	32,20	31,43	30,71
III	38,65	38,56	37,23	38,10	36,18	32,56	33,22	32,49	31,16	32,28
IV	36,65	36,95	34,77	36,29	34,60	33,59	33,28	33,63	34,92	33,80
V	38,30	37,70	37,12	37,55	36,67	37,50	37,20	38,57	40,69	41,73
Ogółem	38,42	37,89	36,47	36,58	35,59	33,84	33,96	33,78	34,06	34,25

Źródło: obliczenia własne na podstawie nieidentyfikowanych danych pochodzących z badania budżetów gospodarstw domowych w latach 2000-2009 r.

W tabeli 1 przedstawiono odsetek gospodarstw domowych posiadających zadłużenie z tytułu kredytu lub pożyczki w przekroju kwintylowych grup dochodowych. W latach 2000-2002 z kredytów i pożyczek częściej korzystały gospodarstwa domowe mniej zamożne – odsetek zadłużonych rodzin był większy w przypadku dwóch najniższych grup kwintylowych niż w odniesieniu do dwóch najwyższych. Od 2005 r.

¹ *Budżety gospodarstw domowych w 2009 r.*, Informacje i Opracowania Statystyczne, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2010, s. 11.

można zauważyć, że występowanie zadłużenia w gospodarstwach domowych skorelowane jest z poziomem dochodu. Generalnie im w wyższej grupie kwintylowej dochodu znajduje się gospodarstwo domowe, tym częściej zaciąga kredyty lub pożyczki. Różnica w odsetku korzystających z kredytów między pierwszą grupą kwintylową (najmniej zamożną) a piątą (najbardziej zamożną) w 2009 r. wynosi prawie 15 pp. Powyższa obserwacja jest spójna z wnioskami płynącymi z teoretycznych modeli konsumpcji – wyższy dochód oznacza wyższą, co do zasady, zdolność kredytową, co z kolei pozwala gospodarstwu domowemu sfinansować większą część swoich wydatków kredytem. Gospodarstwom domowym uzyskującym wysokie dochody łatwiej jest dokonać międzyokresowej alokacji konsumpcji z wykorzystaniem rynku kredytowego.

W dekadzie, która została objęta analizą, można zaobserwować systematyczny spadek odsetka najuboższych gospodarstw domowych posiadających zadłużenie z tytułu pożyczek lub kredytów. Proces ten można tłumaczyć m.in. stopniowym ograniczaniem udziału sektora pozabankowego jako zewnętrznego źródła finansowania gospodarstw domowych. Spłata zobowiązań zaciągniętych u rodziny i znajomych przez gospodarstwa domowe o niskich dochodach nie była oparta na zabezpieczeniach majątkowych, ale reputacji i uczciwości rodziny. W przypadku kredytów i pożyczek udzielanych przez instytucje finansowe poziom dochodu jest głównym czynnikiem ograniczającym ich dostępność. Korzystanie w mniejszym zakresie z kredytów i pożyczek przez mniej zamożne gospodarstwa domowe może też być konsekwencją obowiązujących od 2005 r. uregulowań dotyczących maksymalnej dopuszczalnej wysokości oprocentowania kredytów oraz normatywnego zakazu działania systemów argentyńskich (od 2004 r.). Nie bez znaczenia jest też upowszechnienie się wśród podmiotów udzielających kredytów i pożyczek wymiany informacji o zobowiązaniach i nieuczciwych dłużnikach (m.in. Biuro Informacji Kredytowej SA oraz biura informacji gospodarczej). Pełna weryfikacja tej tezy wymagałaby jednak pogłębionych wywiadów z członkami zadłużonych gospodarstw domowych zaliczonych do pierwszej grupy kwintylowej.

Warto zauważyć, że powyższe ustalenia w zakresie wpływu dochodu gospodarstwa domowego na poziom korzystania z kredytów potwierdzają także inne przeprowadzone w Polsce badania cząstkowe².

Wyniki analiz budżetów polskich gospodarstw domowych są zgodne z teoretycznymi założeniami modelu cyklu życia. Udział zadłużonych gospodarstw domowych (wśród gospodarstw ogółem), których głowa gospodarstwa ma więcej niż 45 lat, zmniejsza się (tab. 2). Obserwacje te potwierdzają również dane z badania „Diagnoza społeczna”³. Najwięcej kredytów i pożyczek zaciągają ludzie młodzi.

---

² S. Smyczek, I. Sowa, *Konsument na rynku. Zachowania, modele, aplikacje*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2005, s. 242.

³ J. Czapiński, T. Panek (red.), *Diagnoza społeczna 2009. Warunki i jakość życia Polaków. Raport*, Rada Monitoringu Społecznego, Warszawa 2009, s. 19.

Związane jest to przede wszystkim ze zwiększonymi potrzebami konsumpcyjnymi, których nie może zapewnić aktualny poziom dochodu. Gospodarstwa domowe prowadzone przez młode osoby mają też na ogół wyższe aspiracje konsumpcyjne i ich finansowanie kredytem jest uznawane za naturalne rozwiązanie⁴. Sprzyja to z kolei zadłużaniu się tej grupy gospodarstw domowych. Informacje na temat odsetka gospodarstw domowych korzystających z kredytów lub pożyczek według wieku głowy gospodarstwa domowego w latach 2000-2009 zaprezentowano w tabeli 2, natomiast w przekroju wybranych typów biologicznych rodziny w tabeli 3.

Tabela 2. Odsetek gospodarstw domowych korzystających z kredytów i pożyczek według wieku głowy gospodarstwa domowego w latach 2000-2009

Wiek głowy	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Do 34 lat	43,17	42,01	39,52	40,08	38,99	38,65	37,77	39,34	41,47	42,13
35-44	46,10	44,43	42,55	42,82	41,63	38,59	39,60	39,81	40,48	42,09
45-54	44,26	43,82	41,17	40,28	38,46	36,12	36,75	36,99	36,80	36,68
55 i więcej	26,69	27,27	27,98	28,48	29,38	28,31	28,37	27,13	27,02	26,82
Ogółem	38,42	37,89	36,47	36,58	35,59	33,84	33,96	33,78	34,06	34,25

Źródło: jak w tabeli 1.

Tabela 3. Odsetek gospodarstw domowych korzystających z kredytów i pożyczek według wybranych typów biologicznych rodziny w latach 2000-2009

Typ rodziny	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Małżeństwo bez dzieci	31,82	31,36	32,00	32,82	34,08	32,29	32,86	32,04	33,16	32,67
Małżeństwo z 1 dzieckiem	45,63	44,79	42,90	42,87	41,80	39,84	42,19	42,39	44,05	45,17
Małżeństwo z 2 dziećmi	45,98	45,29	42,65	43,62	42,13	40,19	40,73	40,82	41,78	43,51
Małżeństwo z 3 dziećmi	47,10	44,76	43,04	42,64	40,71	38,24	40,08	38,33	39,88	39,91
Małżeństwo z 4 i więcej dziećmi	49,69	47,88	45,31	40,56	41,06	35,39	39,54	37,40	37,74	36,00
Gospodarstwo jednoosobowe	–	23,83	22,93	23,93	25,77	24,22	23,41	23,86	23,18	23,84
Ogółem	38,42	37,89	36,47	36,58	35,59	33,84	33,96	33,78	34,06	34,25

Źródło: jak w tabeli 1.

⁴ Badania socjologiczne wskazują, że w latach 90. ubiegłego wieku oraz na początku obecnej dekady większość Polaków uważała, że zamożne gospodarstwa domowe nie muszą pożyczać, a dla biedniejszych dług jest koniecznością. Zaciąganie kredytów lub pożyczek było powszechnie oceniane pejoratywnie. Stabilizacja sytuacji gospodarczej w kraju (m.in. spadek inflacji), wzrost realnych dochodów gospodarstw domowych oraz upodabnianie w coraz większym stopniu wzorców konsumpcyjnych do tych z krajów wysoko rozwiniętych, spowodowało zmianę postrzegania zadłużenia zwłaszcza przez osoby zamożne; zob. K. Trębski, *Homo creditus. Kredytowy boom stworzył nowy gatunek Polaków*, „Wprost” 2008, nr 1 (1306).

Analiza zadłużonych gospodarstw domowych według typów biologicznych wykazała ich znaczne zróżnicowanie. Największy odsetek gospodarstw domowych korzystających z kredytów lub pożyczek znajduje się wśród małżeństw z dziećmi. Wyższy udział zadłużonych w tej grupie gospodarstw domowych wynika na ogół z większych potrzeb konsumpcyjnych ich członków. Wydatków takich jak np. edukacja dzieci, wakacje, wydatki związane z zakupem i urządzeniem mieszkania nie można odłożyć w czasie. Jednakże wraz ze wzrostem liczby dzieci na utrzymaniu zmniejsza się odsetek zadłużonych gospodarstw domowych (tendencja ta zarysowała się silnie po 2005 r.). Powodem może być zmniejszający się poziom dochodu na osobę w przypadku bardziej licznych gospodarstw, co ogranicza tym rodzinom dostęp do kredytów i pożyczek.

Z finansowania na rynku kredytowym w mniejszym stopniu korzystają też jednoosobowe gospodarstwa domowe oraz małżeństwa bez dzieci. W pierwszym przypadku dostęp do kredytów i pożyczek może utrudniać niższa zdolność kredytowa (zakładając pewien poziom wydatków sztywnych, koszty utrzymania jednoosobowego gospodarstwa domowego są wyższe niż koszty utrzymania na osobę w gospodarstwach wieloosobowych). Z kolei małżeństwom bez dzieci posiadającym dwa źródła utrzymania, a więc i wyższe dochody w przeliczeniu na osobę, łatwiej jest sfinansować wydatki (nawet te większej wartości) ze środków własnych.

Tabela 4. Odsetek gospodarstw domowych korzystających z kredytów i pożyczek według poziomu wykształcenia głowy gospodarstwa domowego w latach 2000-2009

Wykształcenie	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Gimnazjalne i niższe	31,31	31,97	30,02	29,25	29,21	25,55	26,38	23,78	23,74	24,18
Zasadnicze zawodowe	41,52	40,44	37,96	38,04	37,36	34,69	33,24	34,18	33,94	32,93
Średnie ogólne	39,90	36,32	35,03	36,50	33,94	31,77	32,56	33,04	32,36	32,10
Średnie zawodowe	41,71	40,58	40,41	40,48	38,12	36,37	37,56	37,03	36,64	36,64
Wyższe	38,55	38,78	38,29	39,06	38,89	41,50	40,90	41,35	43,53	45,07
Ogółem	38,42	37,89	36,47	36,58	35,59	33,84	33,96	33,78	34,06	34,25

Źródło: jak w tabeli 1.

W tabeli 4 podano odsetek gospodarstw domowych posiadających zadłużenie z tytułu kredytu lub pożyczki w przekroju poziomu wykształcenia głowy gospodarstwa domowego. Najczęściej zadłużają się gospodarstwa domowe, w których osoba będąca głową gospodarstwa domowego ma wyższe wykształcenie – 4 na 10 takich gospodarstw finansuje swoje wydatki kredytem lub pożyczką. Również gospodarstwa domowe, w których osoba będąca głową ma wykształcenie średnie zawodowe, są częściej zadłużone niż przeciętne gospodarstwo. W przypadku gospodarstw domowych, których głową jest osoba z wykształceniem gimnazjalnym lub niższym, w ostatnich latach korzystanie z kredytów lub pożyczek deklarowało co czwarte go-

spodarstwo. Uzyskane wyniki można wyjaśnić w dwojaki sposób. Po pierwsze, statystyki rynku pracy dowodzą, że wyższy poziom wykształcenia wpływa na wyższy poziom wynagrodzeń, co przekłada się na większe możliwości zaciągania kredytów lub pożyczek. Po drugie, osoby z wyższym wykształceniem w większym stopniu rozumieją mechanizmy współczesnej gospodarki, w związku z tym znają rolę rynku kredytów i chcą z niego korzystać.

Tabela 5. Odsetek gospodarstw domowych korzystających z kredytów i pożyczek według położenia gospodarstwa domowego w latach 2000-2009

Klasa miejscowości	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Wieś	36,24	35,63	34,05	33,93	33,69	31,08	32,15	31,95	30,83	30,72
Miasto do 100 tys. mieszkańców	42,19	41,13	39,71	40,11	38,53	36,35	35,45	34,44	35,51	35,85
Miasto 100-500 tys. mieszkańców	39,21	39,32	37,89	38,17	35,62	34,00	33,60	34,08	35,09	35,68
Miasto powyżej 500 tys. mieszkańców	34,08	33,95	32,98	32,84	33,35	34,11	35,16	35,98	36,67	36,63
Ogółem	38,42	37,89	36,47	36,58	35,59	33,84	33,96	33,78	34,06	34,25

Źródło: jak w tabeli 1.

Analizę zadłużenia gospodarstw domowych przeprowadzono również w przekroju miejsc położenia (tab. 5). W badanym okresie odsetek zadłużonych gospodarstw domowych najbardziej zmniejszył się na wsi oraz w małych miastach (do 100 tys. mieszkańców), odpowiednio o 5,52 oraz o 6,33 pp. Natomiast udział gospodarstw domowych korzystających z kredytów i pożyczek zwiększył się w dużych metropoliach powyżej 500 tys. mieszkańców. Dane te są spójne z wcześniejszymi obserwacjami. Z jednej strony w analizowanej dekadzie nastąpiło stopniowe zmniejszenie wykorzystania niebankowych źródeł finansowania (pożyczki od znajomych i rodziny), które generalnie największą popularnością cieszyły się na wsi i w małych miastach, a więc w społecznościach o większym stopniu integracji⁵. Z drugiej strony, przeciętne dochody na osobę w gospodarstwie domowym są wyższe wśród mieszkańców największych miast niż mieszkańców prowincji. W ostatnich latach na te tendencje nałożył się także szybki wzrost zainteresowania kredytami hipotecznymi, które to instrumenty są raczej domeną mieszkańców największych miast.

3. Cechy gospodarstwa domowego a jego skłonność do zadłużania się

Oprócz charakterystyki zbiorowości zadłużonych gospodarstw domowych podjęto próbę oceny oddziaływania poszczególnych ich cech społeczno-ekonomicznych na

⁵ Por. D. Vandone, *Consumer Credit in Europe. Risk and Opportunities of a Dynamic Industry*, Springer Physica-Verlag, Berlin-Heidelberg 2009, s. 14.

decyzje dotyczące korzystania z kredytów lub pożyczek. W takiej sytuacji zmienną objaśnianą (zależną) jest zmienna identyfikująca zadłużone gospodarstwo domowe. Ma ona charakter binarny (zero-jedynkowy). Reprezentuje fakt korzystania (bądź nie) przez gospodarstwo domowe z kredytów lub pożyczek i można ją definiować jako „skłonność” lub „zdolność” do podejmowania tego rodzaju działań. Do wyjaśnienia takiego rodzaju zależności konieczna jest budowa odpowiedniego modelu regresji. W tym celu wykorzystano model logitowy.

W przypadku gdy zmienna zależna ma charakter dychotomiczny, wyznacza się prawdopodobieństwo przyjęcia przez nią danej wartości. Jeżeli przyjmiemy, że prawdopodobieństwo korzystania z kredytów lub pożyczek przez dane gospodarstwo domowe zależy od pewnych jego cech społeczno-ekonomicznych, to można je opisać następującym modelem⁶:

$$\text{logit}(p_i) = \ln \frac{p_i}{1-p_i} = \beta_0 + \sum_{j=1}^k \beta_j x_{ij} .$$

W równaniu przyjęto następującą notację: p_i – prawdopodobieństwo korzystania z kredytów lub pożyczek przez i -te gospodarstwo domowe, β_j – parametr stojący przy j -tej zmiennej objaśniającej, x_{ij} – wartość j -tej zmiennej objaśniającej dla i -tego gospodarstwa domowego. Lewa strona powyższego równania to logarytm ilorazu szans, a zatem stosunek szansy (prawdopodobieństwa) na to, że $y = 1$ do szansy na to, że $y = 0$.

Do budowy modelu wykorzystano dane pochodzące z badania budżetów gospodarstw domowych z lat 2005-2009. Zawężenie zbioru danych do tak określonego 5-letniego okresu zostało podyktowane zmianą klasyfikacji gospodarstw domowych i sposobu ważenia obserwacji, dokonaną po 2004 r. przez Główny Urząd Statystyczny. Ponadto konieczne okazało się zbilansowanie (zrównoważenie) prób, ponieważ liczebność grupy gospodarstw domowych korzystających z kredytów lub pożyczek jest znacznie mniejsza niż grupy gospodarstw niekorzystających z kredytów lub pożyczek⁷.

W celu opisu prawdopodobieństwa korzystania przez gospodarstwo domowe z kredytów lub pożyczek opracowano dwa warianty modelu logitowego. W pierwszym z nich posłużono się zmiennymi objaśniającymi w postaci kategorialnej (*categorical variable*), w drugim zaś zero-jedynkowymi zmiennymi objaśniającymi (*dummy variable*)⁸. Wzięto pod uwagę zmienne:

⁶ G.S. Maddala, *Ekonometria*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006, s. 371-375; M. Gruszczyński (red.), *Mikroekonometria*, Oficyna Wydawnicza Wolters Kluwer, Warszawa 2010, s. 62-68; A. Stanisław, *Przystępny kurs statystyki z zastosowaniem STATISTICA PL na przykładach z medycyny. Modele liniowe i nieliniowe*, t. 2, StatSoft Polska, Kraków 2007, s. 217-224.

⁷ O problemie zbilansowanych i niezbilansowanych prób w przypadku konstrukcji modeli logitowych można przeczytać m.in. w G.S. Maddala, wyd. cyt., s. 375, 376.

⁸ Zmienna kategorialna (zwana też nominalną) przyjmuje dwie lub więcej wartości (kategorii), przy czym nie zawsze da się im przypisać określony porządek. W przypadku zmiennych zero-jedynkowych zmienna przyjmuje wartość równą jeden, gdy zjawisko występuje, i zero w przeciwnym przypadku.

- grupa kwintylowa dochodu realnego na osobę w gospodarstwie domowym (pięć grup) – przy czym w II wariancie modelu punkt odniesienia stanowiły gospodarstwa domowe zaklasyfikowane do I grupy kwintylowej dochodu;
- wiek głowy gospodarstwa domowego – wyróżniono cztery grupy wiekowe: do 34 lat, 35-44 lat, 45-54 lat, 55 lat i więcej (w II wariancie modelu grupą odniesienia były osoby w wieku do 34 lat);
- wykształcenie głowy gospodarstwa domowego – wyróżniono pięć poziomów wykształcenia: co najwyżej gimnazjalne, zasadnicze zawodowe, średnie ogólne, średnie zawodowe oraz wyższe (w II wariancie modelu grupę odniesienia stanowiły gospodarstwa, w których osoba będąca głową posiada wykształcenie co najwyżej gimnazjalne);
- miejsce położenia gospodarstwa domowego – wyróżniono cztery klasy miejscowości: wieś, miasto do 100 tys. mieszkańców, miasto 100-500 tys. mieszkańców oraz miasto powyżej 500 tys. mieszkańców (w II wariancie modelu grupę odniesienia stanowiły gospodarstwa położone na wsi);
- okres badania.

Dobór zmiennych objaśniających do modelu przeprowadzono z zastosowaniem ogólnie przyjętych zasad dla modeli liniowych⁹. Selekcję zmiennych dokonano metodą regresji krokowej (*stepwiseregression*), a następnie oszacowano parametry modelu logitowego¹⁰. Wszystkie otrzymane w toku estymacji oceny parametrów dla poszczególnych zmiennych okazały się istotnie różne od zera.

Oceny parametrów mogą być albo dodatnie, albo ujemne. Ujemna wartość sugeruje spadek prawdopodobieństwa korzystania z kredytów lub pożyczek przez gospodarstwo domowe wraz ze wzrostem wartości liczbowej danej zmiennej objaśniającej, natomiast dodatnia wartość stymuluje to prawdopodobieństwo¹¹.

Wyniki estymacji parametrów I wariantu modelu logitowego (ze zmiennymi kategorycznymi) objaśniającego prawdopodobieństwo korzystania z kredytów lub pożyczek przez gospodarstwo domowe zawiera tabela 6. Oszacowany model charakteryzuje się umiarkowanym dopasowaniem funkcji regresji do danych rzeczywistych ($R^2 = 0,5220$). Na wzrost prawdopodobieństwa korzystania z kredytów lub pożyczek wpływ ma wyższy poziom wykształcenia głowy gospodarstw domowych oraz przynależność gospodarstwa domowego do wyższej grupy kwintylowej dochodu realnego na osobę. Z kolei im starsza głowa rodziny, tym prawdopodobieństwo zaciągnięcia przez gospodarstwo domowe kredytu lub pożyczki zmniejsza się. W przypadku zmiennych „rok” oraz „miejsce położenia gospodarstwa domowego” ich wpływ na analizowane prawdopodobieństwo jest niewielki (niskie wartości oceny tych parametrów).

⁹ Por. M. Gruszczyński, wyd. cyt., s. 79, 80; T. Grabiński, S. Wydymus, A. Zeliaś, *Metody doboru zmiennych w modelach ekonometrycznych*, PWN, Warszawa 1982.

¹⁰ Parametry modelu logitowego szacowane są metodą największej wiarygodności (*maximum likelihood*) przy wykorzystaniu technik estymacji nieliniowej; szerzej zob.: G.S. Maddala, wyd. cyt., s. 373.

¹¹ M. Gruszczyński, wyd. cyt., s. 65.

Tabela 6. Wyniki estymacji parametrów modelu logitowego objaśniającego prawdopodobieństwo korzystania z kredytów lub pożyczek przez gospodarstwo domowe (wariant I – zmienne kategoryjne)

Wyszczególnienie	β	Błąd st.	$t(75341)$	p -value
Wiek głowy gospodarstwa domowego	-0,2049	0,0011	-182,00	0,0000
Grupa kwintylowa dochodu realnego na osobę	0,1219	0,0010	124,51	0,0000
Wykształcenie głowy gospodarstwa domowego	0,1001	0,0010	101,63	0,0000
Miejsce położenia gospodarstwa domowego	0,0445	0,0012	36,08	0,0000
Rok	0,0030	0,0015	2,06	0,0392
Wyraz wolny (stała)	-0,0160	0,0056	-2,87	0,0041
$R^2 = 0,5220$				

Objaśnienia: β – ocena parametru stojącego przy zmiennej objaśniającej; Błąd st. – błąd standardowy; $t(75341)$ – wartość zmiennej losowej t -Studenta dla 75341 stopni swobody; p -value – krytyczny poziom istotności, R^2 – współczynnik determinacji

Źródło: obliczenia własne na podstawie nieidentyfikowanych danych pochodzących z badania budżetów gospodarstw domowych w latach 2005-2009 r.

Tabela 7. Wyniki estymacji parametrów modelu logitowego objaśniającego prawdopodobieństwo korzystania z kredytów lub pożyczek przez gospodarstwo domowe (wariant II – zmienne zero-jedynkowe)

Wyszczególnienie	β	Błąd st.	$t(75411)$	p -value
V grupa kwintylowa dochodu realnego na osobę	0,5599	0,0026	219,55	0,0000
IV grupa kwintylowa dochodu realnego na osobę	0,3953	0,0025	160,57	0,0000
III grupa kwintylowa dochodu realnego na osobę	0,2982	0,0025	121,12	0,0000
II grupa kwintylowa dochodu realnego na osobę	0,2064	0,0025	82,01	0,0000
Głowa gospodarstwa domowego o wykształceniu wyższym	0,4142	0,0027	152,67	0,0000
Głowa gospodarstwa domowego o wykształceniu średnim zawodowym	0,2926	0,0022	130,49	0,0000
Głowa gospodarstwa domowego o wykształceniu średnim ogólnym	0,1212	0,0031	38,95	0,0000
Głowa gospodarstwa domowego o wykształceniu zasadniczym zawodowym	0,2130	0,0021	101,61	0,0000
Głowa gospodarstwa domowego w wieku powyżej 55 lat	-0,5325	0,0022	-246,38	0,0000
Głowa gospodarstwa domowego w wieku 45-55 lat	-0,1490	0,0022	-67,10	0,0000
Głowa gospodarstwa domowego w wieku 35-45 lat	0,0207	0,0024	8,79	0,0000
Czas (lata)	0,0076	0,0033	8,90	0,0000
Wyraz wolny (stała)	-0,3236	0,0033	-98,82	0,0000
$R^2 = 0,7753$				

Objaśnienia: jak w tabeli 6.

Źródło: jak w tabeli 6.

W celu uszczegółowienia wpływu poszczególnych zmiennych objaśniających na prawdopodobieństwo korzystania przez gospodarstwo domowe z kredytów lub pożyczek utworzono na podstawie zmiennych kategoryalnych zmienne zero-jedynkowe. Pozwoliło to na bardziej precyzyjną analizę regresji.

Podjęto także próbę poprawy dopasowania modelu opisującego prawdopodobieństwo korzystania przez gospodarstwo domowe z kredytów lub pożyczek. W tym celu usuwano i dodawano niektóre zmienne, sprawdzając przy tym, jaki wpływ ma to na współczynnik zbieżności (prezentacja wyników częściowych tych analiz została pominięta). Oceny parametrów modelu logitowego objaśniającego prawdopodobieństwo korzystania z kredytów lub pożyczek przez gospodarstwo domowe, dla którego współczynnik R^2 był najwyższy, zawiera tabela 7. Wprowadzenie do modelu zmiennych zero-jedynkowych (II wariant) poprawiło jego dopasowanie do danych empirycznych (współczynnik determinacji na poziomie ok. 0,78). Otrzymany wynik świadczy o dobrym dopasowaniu oszacowanego modelu.

4. Zakończenie

Na podstawie przeprowadzonych badań można stwierdzić, że przynależność do wyższej grupy kwintalowej dochodu zwiększa szansę korzystania przez gospodarstwo domowe z kredytów lub pożyczek w porównaniu z gospodarstwami najuboższymi (I grupa kwintalowa dochodu), przy założeniu niezmienności pozostałych cech. Podobnie, im wyższy poziom wykształcenia ma osoba będąca głową gospodarstwa domowego, tym większe prawdopodobieństwo korzystania z kredytów lub pożyczek w porównaniu z gospodarstwami, których głową jest osoba z wykształceniem co najwyżej gimnazjalnym (*ceteris paribus*). Natomiast jeśli osoba będąca głową gospodarstwa domowego ma więcej niż 45 lat, to prawdopodobieństwo zadłużania się gospodarstwa domowego jest mniejsze (w porównaniu z gospodarstwami, w których osoba będąca głową gospodarstwa jest młodsza). Wyniki badań potwierdzają wcześniejsze wnioski z analizy udziału zadłużonych gospodarstw domowych w różnych przekrojach. Są one zgodne z tendencjami obserwowanymi w innych krajach¹².

Literatura

- Budżety gospodarstw domowych w 2009 r.*, Informacje i Opracowania Statystyczne, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2010.
- Cox D., Jappelli T., *The Effect of Borrowing Constraints on Consumer Liabilities*, „Journal of Money, Credit, and Banking” 1993, vol. 25, nr 2.

---

¹² Zob. np. D. Cox, T. Jappelli, *The Effect of Borrowing Constraints on Consumer Liabilities*, „Journal of Money, Credit, and Banking” 1993, vol. 25, nr 2, s. 207, 209; R. Gropp, J.K. Scholz, M.J. White, *Personal Bankruptcy and Credit Supply and Demand*, „Quarterly Journal of Economics” 1997, vol. 112, nr 1, s. 239.

- Czapiński J., Panek T. (red.), *Diagnoza społeczna 2009. Warunki i jakość życia Polaków. Raport*, Rada Monitoringu Społecznego, Warszawa 2009.
- Grabiński T., Wydymus S., Zeliaś A., *Metody doboru zmiennych w modelach ekonometrycznych*, PWN, Warszawa 1982.
- Gropp R., Scholz J.K., White M.J., *Personal Bankruptcy and Credit Supply and Demand*, „Quarterly Journal of Economics” 1997, vol. 112, nr 1.
- Gruszczyński M. (red.), *Mikroekonometria*, Oficyna Wydawnicza Wolters Kluwer, Warszawa 2010
- Maddala G.S., *Ekonometria*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006,
- Smyczek S., Sowa I., *Konsument na rynku. Zachowania, modele, aplikacje*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2005.
- Stanisz A., *Przystępny kurs statystyki z zastosowaniem STATISTICA PL na przykładach z medycyny. Modele liniowe i nieliniowe*, t. 2, StatSoft Polska, Kraków 2007.
- Trębski K., *Homo creditus. Kredytowy boom stworzył nowy gatunek Polaków*, „Wprost” 2008, nr 1 (1306).
- Vandone D., *Consumer Credit in Europe. Risk and Opportunities of a Dynamic Industry*, Springer Physica-Verlag, Berlin–Heidelberg 2009.

SOCIO-ECONOMIC DETERMINANTS OF HOUSEHOLD DEBT IN POLAND

Summary: Households in Poland are increasingly using credit market to finance their consumption plans. The aim of this paper is an analysis of socio-economic characteristics of households, which determine the use of credit. Unidentified data from household budget surveys conducted by Central Statistical Office are used in this study. The research shows that the higher household income and educational level of the households' head increase the likelihood of using credit by consumers. In contrast, indebtedness among households led by people who are over 45 years old tends to decrease.

Keywords: household behaviour, consumer credit, propensity to borrow, logit model.